

NOTAKI NAUKOWE – NOTES SCIENTIFIQUES – SCIENTIFIC CONTRIBUTIONS

„TURYZM” 1998, t. 8, z. 2

Anita Wolaniuk

FUNKCJA TURYSTYCZNA ULICY PIOTRKOWSKIEJ LA FONCTION TOURISTIQUE DE LA RUE PIOTRKOWSKA THE TOURIST FUNCTION OF PIOTRKOWSKA STREET

I. RYS HISTORYCZNY ULICY

Przebieg dzisiejszej ulicy Piotrkowskiej pokrywa się niemalże ze szlakiem drogowym prowadzącym z Piotrkowa przez rolniczo-rzemieślnicze miasteczko Łódź – obecnie obszar Starego Miasta, Zgierz do Łęczycy. Trakt ten – nazywany piotrkowskim – połączył w linii prostej dwa mosty: na północy most i groblę na rzece Łódce, na południu most na rzece Jasieni (R o s i n 1980). W dniu 30 stycznia 1821 r., w którym Łódź otrzymała prawa osady fabrycznej, rozpoczęła się światowa kariera miasta, a tym samym jego głównej ulicy, jaką stała się Piotrkowska.

W latach 1821–1823 na południe od Łodzi rolniczej władze Królestwa założyły osadę dla sukienników, nazwaną w odróżnieniu od Rynku Starego Miasta – Nowym Miastem. Autorem zachowanych do dziś klasycystycznych założeń urbanistycznych osady w kształcie regularnego czworoboku, środek której stanowił ośmioboczny rynek, a także przebiegu ulicy Piotrkowskiej oraz przecinających ją *vis-à-vis* przecznice, był Rajmund Rembeliński. Nazwa „ul. Piotrkowska” pojawiła się po raz pierwszy w 1823 r. (R y n k o w s k a 1970) i nazywano nią odcinek drogi łączący pl. Kościelny i Rynek Starego Miasta z Rynkiem Nowego Miasta – obecnie pl. Wolności. Dzięki zabiegom Rembelińskiego, na południe od Nowego Miasta powstała w latach 1824–1828 druga osada przemysłowa Łodzi – osada lniano-bawełniana zwana „Łódką”. Lokalizacja Łódki w pewnej odległości od Starego i Nowego Miasta i *de facto* ponad 1 km na południe od rzeki o tej samej nazwie zapoczątkowała funkcjonujący do dziś pasmowy układ Łodzi, którego główną osią urbanistyczną stała się Piotrkowska. Od 1828 r. jej

nazwę rozciągnięto na całą długość ulicy łączącej osadę sukienniczą Nowego Miasta z osadą Iniano-bawełnianą Łódka aż za Górny Rynek na południu. Regulacja przeprowadzona w latach 1821–1828 stworzyła obecny układ przestrzenny śródmieścia, który wyróżnia to miasto na mapie urbanistycznej Polski. Proces zasiedlania ul. Piotrkowskiej rozpoczął się w 1824 r. Przybywający do miasta sukiennicy otrzymywali parcele położone wzdłuż głównej arterii, na odcinku od Rynku Nowego Miasta do ul. Cegielnianej (obecnie Jaracza), a tkacze bawełny i lnu działki od ul. Dzielnej (obecnie ul. Narutowicza) do Górnego Rynku. W roku 1863 odcinek Piotrkowskiej od Rynku Nowego Miasta do Zgierskiej otrzymał nazwę ul. Nowomiejskiej, a Piotrkowska łączy od tego czasu Nowe Miasto z dzisiejszym pl. Niepodległości. Wyrastała Piotrkowska jako ulica sukienników, tkaczy, majstrów, fabrykantów, kupców. W miarę bogacenia się i powstawania klasy bogatych przemysłowców-fabrykantów, stawała się coraz bogatsza, tak że już w czasach wielkokapitalistycznego rozwoju Łodzi zamieszkiwały ją elity przemysłowe niemieckie i żydowskie, a spośród Polaków mieszkali tu przede wszystkim lekarze, prawnicy, kupcy, artyści. Stawała się Piotrkowska ulicą elitarną, w którą inwestowano, na której wypadało bywać. Poza tym była jedyną, na której pojawiały się pierwsze nowości techniczne, np. pierwsze latarnie rewerberowe (1835 r.), pierwsze oświetlenie elektryczne w pasażu Meyera (1887 r.), po której jeździły pierwsze tramwaje elektryczne (1898 r.). Skupiała całe życie kulturalne miasta, a działające przy niej hotele, restauracje, kawiarnie przyjmowały gości z całego świata. Miała wtedy ulica dwa centra handlowe, jedno na początku ulicy, obsługujące Nowe Miasto, drugie przy Górnym Rynku, obsługujące osadę Łódkę. Była także ulicą kontrastów, bowiem obok drewnianych domów z małymi warsztatami sukienników i tkaczy, wyrastały kamienice wielkomiejskie, pałace, monumentalne fabryki. Poza wielkomiejskim życiem i przepływem ogromnych fortun, ścierania się bogactwa i biedy, zawsze pozostawała najważniejszym forum życia miejskiego Łodzi.

Mimo upływu lat i dynamicznego rozwoju miasta graniczne place Piotrkowskiej: Wolności (210,4 m n.p.m.) i Reymonta (192,6 m n. p. m. – dawny Górny Rynek) oraz skrzyżowanie Piotrkowskiej z ul. Andrzeja Struga – J. Tuwima (214,9 m n.p.m.) stanowią punkty kulminacyjne ulicy, której szerokość waha się od ok. 17 m w części północnej do ok. 26 m w części południowej. Obecnie długość ulicy wynosi 4,13 km, a ze swym staromiejskim przedłużeniem ponad 5 km. Centralny charakter ulicy podkreślają zbiegające się przy niej pary ulic (przecina ją tylko na południu ul. Sieradzka), trzy aleje: im. Artura Rubinsteina, im. Leona Schillera i PCK oraz cztery place: Wolności, Katedralny im. Jana Pawła II, Władysława Reymonta i Niepodległości. Obecnie Piotrkowska zwłaszcza w północnym i środkowym odcinku przejmuje funkcję pasażu, dostępność dla ruchu kołowego została tu ograniczona. Nadal pozostaje najważniejszą i pierwszą ulicą miasta, ma swoją fundację i swoje programy promocyjne, np. „Image” czy „Piotrkowska – letni salon Łodzi”.

Wraz z rozwojem Piotrkowskiej rozwijała się jej funkcja turystyczna. Sama ulica w dosłownym tego słowa znaczeniu pozostaje miejscem spotkań, miejscem w którym odbywają się różne uroczystości miejskie, koncerty, happening, rauty, pokazy – pełni funkcję turystyczną.

Przyjęto, iż funkcję turystyczną ulicy Piotrkowskiej wyznaczają następujące placówki:

- kultury – galerie, muzea, kina, filharmonia, kasyna i salony gier, domy kultury;

- organizatorów turystyki – biura podróży i turystyczne, biura przewozowe, hotele;

- gastronomiczne – restauracje, bary, puby, pizzerie;

- zabytki architektury – zabytkowe kamienice, pałace, kościoły, pomniki, fabryki;

- handlowe, jako wyraz funkcji turystycznej – sklepy sportowe i turystyczne, salony firmowe, wielkie domy towarowe.

Ze względu na fakt, iż specyfiką zabudowy Piotrkowskiej są kamienice z długimi oficynami i podwórzami–studniami, mającymi połączenia z jej przecznicami, w analizie uwzględniono zarówno przylegające bezpośrednio do Piotrkowskiej ulicy, jak i ograniczające ją place.

2. OBIEKTY I PLACÓWKI KULTURY

Wśród placówek kulturalnych realizujących funkcję turystyczną należy wymienić przede wszystkim dwa muzea zajmujące XIX-wieczne budynki.

Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne przy pl. Wolności 14, które mieści się w budynku dawnej szkoły powiatowej zbudowanej w 1856 r. W muzeum istnieje stała ekspozycja historii kultury ludzkiej, zbiory archeologiczne, etnograficzne i numizmatyczne.

Centralne Muzeum Włókiennictwa przy Piotrkowskiej 282; mieści się ono w budynku tzw. „białej fabryki Geyera”. Jest to muzeum usytuowane w pierwszej w Łodzi mechanicznej przędzalni i tkalni należącej do Ludwika Geyera, w której zainstalowano w 1839 r. pierwszą w Królestwie maszynę parową w przemyśle włókienniczym. Stała ekspozycja muzeum przedstawia rozwój łódzkiego przemysłu włókienniczego. Poza tym muzeum posiada największą w Polsce kolekcję współczesnej tkaniny artystycznej.

W krajobrazie ulicy Piotrkowskiej dominują trzy kościoły. Najstarszy z nich, kościół p.w. Św. Trójcy, obecnie garnizonowy p.w. Zesłania Ducha Św., jest pierwszą budowlą po wschodniej stronie Piotrkowskiej. Wzniesiony w centralnym punkcie Nowego Miasta przy południowej pierzei dzisiejszego pl. Wolności dla protestanckiej ludności pochodzenia niemieckiego świadczył o znaczeniu

tej ludności w życiu Łodzi. Pierwotnie swoim klasycystyczno-empirycznym wyglądem zewnętrznym kościół ten nawiązywał do stojącego *vis-à-vis* ratusza nowomiejskiego. We wnętrzu kościoła zachowało się XIX-wieczne wyposażenie.

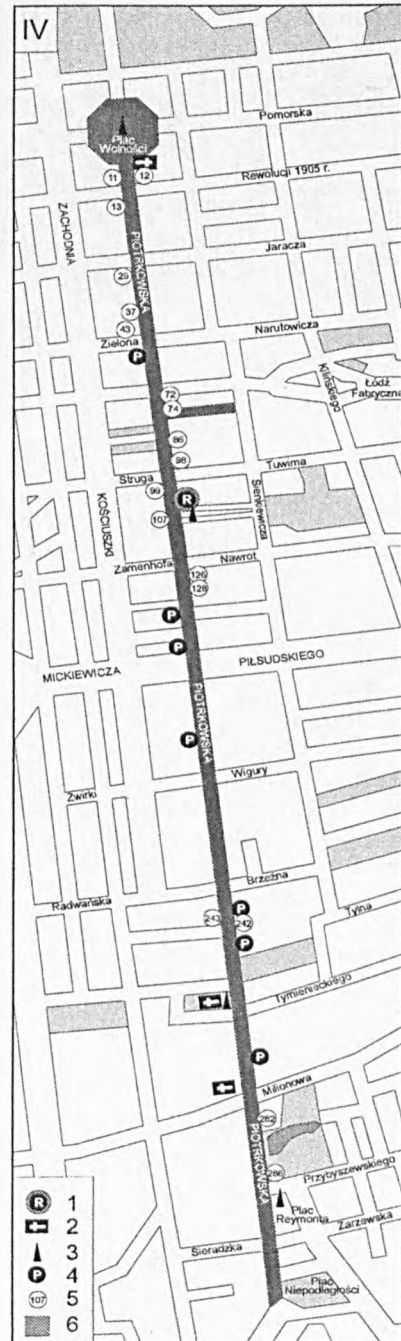
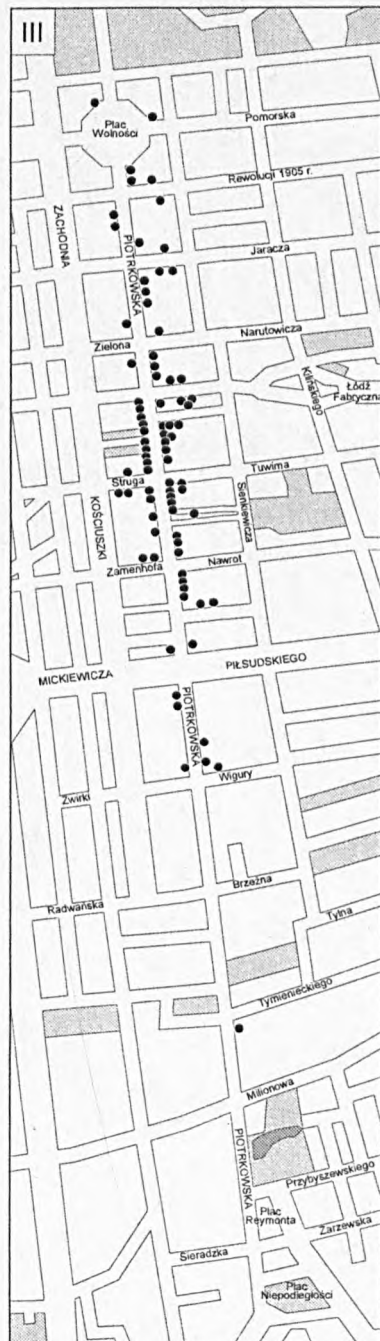
Drugi z kościołów, a zarazem najwyższy w Łodzi, to Rzymskokatolicka Katedra p.w. św. Stanisława Kostki, która budowana była jako główny kościół katolicki w Łodzi, w odległości 3 km od Nowego Miasta i kościoła ewangelickiego. Usytuowana była na dawnym Rynku Fabrycznym osady Łódka, zwanym także Bielnikowym, obecnie plac Katedralny Jana Pawła II. Tę neogotycką budowlę (bazylika trójnawowa z transeptem) wzniesiono na dawnym Rynku Fabrycznym w latach 1901–1912 wg projektu niemieckiego architekta Zellmana. Autorami późniejszych zmian architektonicznych byli: J. Dziekoński, S. Odrzywolski, K. Pomian-Sokołowski i S. Stern z Wiednia (S a l m, W e s o - ł o w s k i 1992). Przed Katedrą znajduje się Grób Nieznanego Żołnierza. Trzeci to kościół ewangelicko-augsburski św. Mateusza przy Piotrkowskiej 283, wybudowany w latach 1909–1928 wg projektu I. Wende i K. Klause, w stylu neoromańskim. Uwagę zwracają witraże oraz prospekt organowy. W kościele tym odbywają się koncerty muzyki organowej i oratoryjnej.

W południowej części ulicy, pod numerem 243, mieści się Państwowa Filharmonia im. Artura Rubinsteina. O trwałości funkcji kulturalnej Piotrkowskiej świadczy lokalizacja najpopularniejszego łódzkiego kina „Polonia” przy Piotrkowskiej 67. W XIX w. mieścił się na tej działce budowlanej hotel Victoria, następnie teatr, pierwsza stała scena polska w Łodzi. Drugie, skromniejsze, kino „Charlie” usytuowane jest przy Piotrkowskiej 203/205.

Wzdłuż Piotrkowskiej od ulic: Więckowskiego–Jaracza aż po Żwirki–Wigury działa 18 galerii, które poza działalnością wystawienniczą prowadzą również działalność handlową. Trzynaście galerii mieści się na 1000-metrowym odcinku Piotrkowskiej od Moniuszki po al. Mickiewicza.

Działalność rozrywkową przy ulicy Piotrkowskiej prowadzi kasyno w Grand Hotelu i trzy salony gier. Do innych placówek kultury odwiedzanych przez turystów spoza Łodzi, zatem realizujących funkcję turystyczną, należy zaliczyć domy kultury, Klub Nauczyciela, Towarzystwo Przyjaciół Łodzi oraz centrum informacji kulturalnej.

Najnowszą atrakcją turystyczną ulicy Piotrkowskiej jest „Aleja Gwiazd”. Z okazji obchodów 50-lecia „łódzkiej filmówki” – Państwowej Wyższej Szkoły Filmowej, Telewizyjnej i Teatralnej im. Leona Schillera – obok gwiazdy aktora Andrzeja Seweryna wmurowanej w maju 1998 r. – odsłonięto 16 października 1998 r. dalszych 18 gwiazd aktorów, reżyserów i ludzi związanych z filmem. Po wschodniej stronie Piotrkowskiej, począwszy od Grand Hotelu w kierunku ul. Moniuszki, znalazły się gwiazdy: Jerzego Toeplitza – twórcy szkoły filmowej, reżyserów: Romana Polańskiego, Krzysztofa Zanussiego, Wojciecha J. Hasa, Andrzeja Wajdy, Juliusza Machulskiego oraz Wojciecha Kilara – muzyka. Po przeciwnej – zachodniej stronie ulicy na wysokości kina Polonia umieszczono

Rys. 1. Obiekty kultury i infrastruktury turystycznej ulicy Piotrkowskiej

I – placówki kultury: 1 – kina, 2 – muzea, 3 – galerie, 4 – filharmonia, 5 – inne placówki kultury, 6 – kasyna, salony gier; II – organizatorzy turystyki: 1 – hotele, 2 – biura podróży, turystyczne, przewozowe; III – placówki gastronomiczne, IV – zabytki architektury: 1 – ratusz miejski, 2 – kościoły, 3 – pomniki, 4 – pałace, 5 – zabytkowe kamienice, 6 – zespoły architektoniczne

Dessin 1. Établissements culturels et éléments d'infrastructure touristique dans la rue Piotrkowska

I – établissements culturels: 1 – cinémas, 2 – musées, 3 – galeries, 4 – philharmonie, 5 – d'autres établissements culturels, 6 – casinos, 2 – agences de voyage et de transport; II – organisateurs de tourisme: 1 – hôtels, 2 – agences de voyage et de transport; III – restaurants, bars; IV – monuments d'architecture: 1 – hôtel de ville, 2 – églises, 3 – monuments, 4 – palais, 5 – maisons d'habitation anciennes, 6 – complexes d'architecture

gwiazdy aktorów: Poli Negri, Jadwigi Andrzejewskiej, Cezarego Pazury, Tadeusza Łomnickiego, Janusza Gajosa, Jana Machulskiego, Leona Niemczyka, Wojciecha Pszoniaka, Daniela Olbrychskiego.

3. ORGANIZATORZY TURYSTYKI

Do placówek bezpośrednio związanych z rozwojem turystyki i obsługą ruchu turystycznego zaliczono biura podróży i biura turystyczne oraz hotele. W 1998 r. przy Piotrkowskiej i w jej bezpośrednim sąsiedztwie działało 60 biur oraz hotele: Grand, Savoy i Światowit. Grand Hotel jest najstarszym łódzkim hotelem. Założony został w 1888 r. w budynku dawnej fabryki E. Haentschla, którą L. Meyer przebudował na luksusowy hotel. Architektem hotelu, jak i pasażu Meyera (obecnie ul. Moniuszki) wraz z przyległymi willami był H. Majewski, zasłużony dla Łodzi architekt rządowy. W latach 1911–1913 hotel został znacznie rozbudowany. Powstało 150 pokoi z bieżącą wodą, elektrycznym oświetleniem i wentylacją. Posiadał własną restaurację, kawiarnię, ogród koncertowy, oranżerię, salę bilardową, a w kilka lat później otworzono kino i teatr. Dowodem elegancji hotelu, a zarazem bogactwa są zachowane do dziś sale Malinowa i Złota.

Aż 44 biura turystyczne i podróży oraz trzy hotele zlokalizowane są między ulicami Zieloną–Narutowicza a al. Mickiewicza–Piłsudskiego. Zatem ponad 73% wszystkich placówek związanych z organizacją turystyki usytuowanych jest na najbardziej uczęszczanym odcinku Piotrkowskiej od Zielonej–Narutowicza po al. Mickiewicza, a następnie wzdłuż jednej pierzei pl. Wolności.

4. GASTRONOMIA

Placówki gastronomiczne pełnią bardzo ważną funkcję w obsłudze ruchu turystycznego, zarówno dla osób odwiedzających Łódź, jak i jej mieszkańców. Sprawiają, że po zamknięciu placówek handlowych i pozostałych miejsc pracy w śródmieściu ulica Piotrkowska żyje. 80 restauracji, kawiarni, barów, pubów i pizzeri czeka na swoich gości. Często przed wejściem czekają na swoich klientów kelnerzy, ustawiane są kwiaty, bądź wystawiane bezpośrednio na chodnik i jezdnię ogródki. Jeden z łódzkich pubów (pod numerem 97) zaprasza do ogródka zawieszzonego na wysokości I piętra kamienicy, co poza konsumpcją pozwala obserwować życie ulicy w samym jej sercu – skrzyżowanie Piotrkowskiej z Struga – J. Tuwima. Najczęściej placówki gastronomiczne zajmują partery kamienic, ich piwnice, a ostatnio wnętrza starych fabryk, np. pub Łódź

Kaliska związany z grupą awangardową o tej samej nazwie, pub Czart i Football Pub przy Piotrkowskiej 138.

5. ZABYTKI ARCHITEKTURY

Zespół architektoniczny ulicy Piotrkowskiej, przylegający do niej pl. Wolności i ul. Moniuszki wpisane zostały w 1971 r. na listę zabytków, co potwierdza ich funkcję turystyczną.

Współczesna zabudowa Piotrkowskiej odzwierciedla bogactwo jej mieszkańców, różnorodność gustów i mody panujących tu w XIX i XX w. aż do chwili obecnej. Spośród 238 posesji przylegających do Piotrkowskiej, 218 reprezentuje określony styl architektoniczny, przez co uznano je w dostępnych przewodnikach za atrakcyjne turystycznie. I tak 136 obiektów prezentuje eklektyzm, 12 – neobarok, 5 – secesję, 2 – neogotyck, 1 – neoromanizm, 22 – klasycyzm, 8 – neorenesans, 1 – architekturę II połowy XIX w., 8 – budownictwo międzywojenne, 23 – budynki powstałe po 1945 r. (C i c h o ń s k a 1995). Zatem tylko 14% obiektów powszechnie uznanych w przewodnikach za atrakcyjnie turystyczne pochodzi z okresu międzywojennego i powojennego, pozostałe związane są z kapitalistycznym, przemysłowym rozwojem Łodzi. Należy wyjaśnić, iż obiekty te występują na całej długości Piotrkowskiej, stanowią o atrakcyjności turystycznej tej ulicy. Ze względu na ograniczenia objętościowe notatki omówione zostaną tylko najciekawsze z obiektów architektonicznych Piotrkowskiej. Pierwsza z budowli przy ulicy Piotrkowskiej, kościół Św. Trójcy, została omówiona wcześniej. Należy jednak wspomnieć o znajdującym się naprzeciwko klasycystycznym ratuszu nowomiejskim zbudowanym w 1827 r. wg projektu Düringa, w którym mieści się obecnie Wojewódzkie Archiwum Państwowe. Do 1930 r. ratusz pełnił funkcje muzealne. Kilkadziesiąt metrów dalej, pod numerem 11, dwie parcele zajmuje trzypiętrowa kamienica K. W. Scheiblera wybudowana w 1882 r. w stylu eklektycznym wg projektu H. Majewskiego. Po przeciwnej stronie, pod numerem 12, stoi typowa kamienica czynszowa z mansardowym dachem, wybudowana w 1897 r. wg projektu D. Landego dla zamożnej burżuazji kupieckiej. Jednopiętrowa klasycystyczna kamienica – pod numerem 13 (były dom J. Petera) – prezentuje typ domu czynszowego ze sklepem na parterze. Przy Piotrkowskiej 29 znajduje się narożna kamienica w stylu secesyjnym zbudowana w 1903 r. wg projektu G. Landau-Gutentegera jako dom bankowy dla W. Landaua. Ten sam architekt zaprojektował secesyjne kamienice pod numerami 37 i 43 (kamienice O. Kohna). Należy zwrócić uwagę, iż granice działek budowlanych kamienic nr 29–43 przebiegają ukośnie w stosunku do Piotrkowskiej, przypominając o jej rolniczym charakterze. Przy Piotrkowskiej 53 znajduje się neobarokowa budowla z 1885 r. projektu H. Majewskiego, nazy-

wana „pałacem” H. Konstadta. Na rogu Piotrkowskiej 72 i Traugutta stoi król łódzkich hoteli, Grand Hotel. Pierwotnie mieściła się tu fabryka E. Haentschla, przebudowana następnie przez L. Meyera na hotel wg projektu Majewskiego. Sąsiaduje z nim (nr 74) reprezentacyjny (narożny) budynek dawnego Tow. Akcyjnego Geyera. Budynek ten, podobnie jak i hotel, należał do prywatnego kompleksu budynków dawnego pasażu Meyera (obecnie ul. Moniuszki) powstałych w przewidywaniu przeniesienia do Łodzi władz gubernialnych. Pasaż Meyera uchodził za jedno z najelegantszych miejsc XIX-wiecznej Łodzi, a zabudowany był eklektycznymi rezydencjami z ogrodami projektu H. Majewskiego (Moniuszki 6/8 i 7/9). W okresie międzywojennym w pasażu wzniesiono budynek YMCA. Budynek pod numerem 77 – to dawne biuro bankowe i pałac Maksymiliana Goldfedera w stylu włoskiego neorenesansu, projektu H. Majewskiego. W budynku tym, poza biurami podróży, mieści się Irish Pub. Do budynku przylega pasaż im. A. Rubinsteina (*vis-à-vis* domu pod nr 78, w którym urodził się Rubinstein), w którym umieszczono fontannę „Panna wodna” projektu M. Nowickiego. Przy Piotrkowskiej 86 znajduje się kamienica drukarza J. PETERSILGEGO, twórcy pierwszej łódzkiej gazety. Eklektyczną fasadę budynku zdobi m.in. posąg J. Gutenberga. Pod numerem 98 mieści się dom zgierskiego kupca E. Schmechela, eklektyczna budowla z elementami secesji, a pod numerem 99 – neogotycka kamienica czynszowa projektu G. Landau-Gutentegera. Przy Piotrkowskiej 100a w roku 1909 zbudowano secesyjny dom dla firmy handlowej Schmechel i Rosber; później znajdowała się w nim kawiarnia Esplanada, po wojnie placówki handlowe, a obecnie znowu mieści się w nim placówka gastronomiczna o tej samej nazwie. Przy Piotrkowskiej 104 zlokalizowany jest jeden z najładniejszych budynków całej ulicy, pałac Juliusza Heinzla. Z rezydencją fabrykanta łączą się budynki fabryczne, również należące do tego przemysłowca. Obecnie w pałacu i budynkach pofabrycznych mieści się Urząd Miasta i Urząd Wojewódzki. Po przeciwnej stronie ulicy (nr 107) znajduje się kamienica S. Bahariera, której pseudoempiryczną fasadę zdobią maskarony, orły, kwiaty i figury geometryczne. Przy Piotrkowskiej 126 podziwiać możemy neobarokowy, jednopiętrowy dom z ciekawą ornamentyką projektu D. Lande z 1896 r., a pod numerem 128 secesyjną kamienicę projektu G. Landau-Gutentegera z 1894 r. (S a l m, W e s o ł o w s k i 1992), w której znajdowała się pracownia jej architekta. Kolejny pałac Piotrkowskiej mieści się pod numerem 139 i był własnością Ernesta Kindermana. Zaprojektowany został w stylu włoskiego renesansu przez G. Landau-Gutentegera. Wyróżnia się interesującym frontonem z kolorową mozaiką, przedstawiającą kupców oraz wyładunek statku prawdopodobnie w Odessie. Na uwagę zasługują dobrze zachowane wnętrza i witraż klatki schodowej. W neorenesansowym pałacu A. Kindermana, przy ulicy Piotrkowskiej 151, projektu A. Chełmińskiego, ma swoją siedzibę Prokuratura Apelacyjna. Pałac Kindermana należy do najpiękniejszych budowli Piotrkowskiej. Budynek ma proporcjonalną fasadę, opartą na motywach architektury

quattrocenta. Wspomniane dwa pałace mają dobrze zachowane wnętrza, witraże klatki schodowej. Ciąg starych kamienic przecina centrum handlowe – skrzyżowanie Piotrkowskiej z al. Mickiewicza i Piłsudskiego, za którym spotykamy kolejne dawne pałace, m. in. pałac Edwarda Kerna przy Piotrkowskiej 179 – obecnie siedziba PAN i LTN. Eklektyczną fasadę pałacu zdobią atrybuty łódzkiego przemysłu i handlu – waga i regulator ciśnienia maszyny parowej, a wnętrza – sztukaterie, majolikowe piece, lustra, witraże. Nieco dalej, pod numerem 236, znajduje się eklektyczny pałac K. Hartiga wybudowany w 1896 r. wg projektu F. Chełmińskiego. O potędze przemysłowej tej części ulicy przypomina budynek fabryki J. Johna z 1866 r. oraz budynki fabryczne M. Silbersteina zlokalizowane przy Piotrkowskiej 242–250. Pod numerem 243 znajduje się najstarszy piętrowy dom w Łodzi, z 1835 r., w którym mieści się obecnie Filharmonia. Przy Piotrkowskiej 262 okazałe prezentuje się zbudowany w końcu XIX w. pałac F. W. Schweikerta; budowla ta uchodzi za nietypowy przykład rezydencji fabrykanckiej wzorowanej na posiadłościach magnackich (obecnie mieści się w niej Centrum Badań Europejskich). Tuż obok znajduje się pałac Scheiblerów, wcześniej własność farbiarza Fesslera, w stylu eklektycznym, pozostający w dyspozycji Politechniki Łódzkiej. Starą ciągłość architektoniczną burzy nowoczesny budynek banku (nr 270), kontrastujący z zespołem budynków pałacu Steinertów (nr 272–274), zbudowanych w latach 1909–1911 w stylu manierystycznym wg projektu A. Balcke (S a l m, W e s o ł o w s k i 1992). Kilka metrów dalej, pod numerem 282 znajduje się biała fabryka Geyera, zbudowana w latach 1835–1837 w stylu klasycystycznym, charakterystycznym dla wielu łódzkich fabryk powstających w pierwszym okresie rozwoju miasta przemysłowego. Obecnie w fabryce mieści się Muzeum Włókiennictwa. Budynek ten sąsiaduje ze stawem na Jasieni i parkiem W. Reymonta, na skraju którego stoi dworek Geyera. Naprzeciwko „białej fabryki” znajduje się drugi kompleks fabryczny Geyera – obecnie Zakłady Przemysłu Bawelnianego „Eskimo”. Te typowe dla łódzkiego przemysłu budowle zamyka Rynek Geyera, zwany później Górnym Rynkiem, a obecnie pl. Reymonta z pomnikiem noblisty autorstwa W. Wołosewicza. Za pl. Reymonta Piotrkowską obudowują wysokie XX-wieczne kamienice z elementami łódzkiej secesji, a ulica kończy się przy pl. Niepodległości, zamkniętym od południa domem handlowym Uniwersal oraz halą targową.

6. PLACÓWKI HANDLOWE

Wiodącą funkcją ulicy Piotrkowskiej jest handel, niekiedy Piotrkowska określana jest mianem najdłuższego rynku Europy. Spośród ponad 1300 podmiotów gospodarczych mających swoje siedziby przy Piotrkowskiej, 40% stanowią

sklepy. W sposób pośredni funkcja handlowa decyduje o atrakcyjności Piotrkowskiej, łączy się z funkcją turystyczną (turystyka handlowa), a na pewno realizują ją sklepy ze sprzętem sportowym i turystycznym (16 placówek – 2,8% ogółu sklepów). Obecnie niemal wzdłuż całej zabudowy ulicy Piotrkowskiej występuje ciąg sklepów, jest ich średnio 12 na 100 m bieżących ulicy. Najwięcej sklepów mieści się na Piotrkowskiej na odcinku między Więckowskiego a Zieloną (średnio 13,5 sklepu na 100 mb tego odcinka ulicy), Jaracza–Narutowicza (14,0), A. Struga–Zamenhofs (13,4); znacznie mniejsza liczba sklepów (poniżej 5 na 100 mb ulicy) znajduje się w części południowej. Ulica Piotrkowska na odcinku od Więckowskiego–Jaracza aż po skrzyżowanie z Piłsudskiego–Mickiewicza, przy którym zlokalizowane są dwa wielkie domy towarowe Central I i Central II, w których działa po kilkadziesiąt stoisk handlowych, ma wybitnie handlowy charakter. Wśród 502 sklepów – 33 to salony renomowanych firm światowych. Są wśród nich m. in. Deni Cler, Telimena, Pabia – Pierre Cardin, Vistula, Wólczanka, Cora Garwolin, Christian Dior, Yves Rocher, Lee Cooper, Levi's, Big Star, Reebok, Bata, Salamander, Dr Martens, Adidas, Dallas, Jackpot, Cottonfield. Ciąg handlowy ulicy Piotrkowskiej jest niekwestionowaną jej atrakcją.

7. WNIOSKI

Ze względu na wartość architektoniczną usytuowanych przy Piotrkowskiej obiektów cała ulica jest atrakcyjna pod względem turystycznym. Na podstawie wykonanych map ilustrujących rozmieszczenie analizowanych placówek możemy mówić o dominacji biur turystycznych i podróży, galerii oraz placówek gastronomicznych przede wszystkim na odcinku od Zielonej–Narutowicza po al. Mickiewicza–Piłsudskiego, czyli na odcinku, który najwcześniej zaczął pełnić funkcje pasażu. Na niepowtarzalność Piotrkowskiej składają się stare czynszowe kamienice z długimi oficynami i podwórzami, tzw. studniami, pałace fabrykanckie, potężne fabryki, a przede wszystkim wartkie życie, jakie się na niej toczy od wczesnych godzin rannych, kiedy mieszkańcy miasta udają się do pracy, aż do późnych godzin nocnych – do zamknięcia ostatnich pubów, restauracji, które są tutaj niemalże w każdej posesji. Takiej ulicy nie ma żadne inne miasto w Polsce.

Osobliwość i atrakcyjność ulicy Piotrkowskiej wynika z faktu, iż jest to jedyna w Polsce ulica, na której jest wszystko. Począwszy od szewca, piekarza, fotografa i innych rzemieślników, poprzez różne sklepy, urzędy administracji państwowej, finansowej, sądowniczej, siedziby wyższych uczelni, hotele, restauracje, puby, kina, filharmonię, hurtownie i fabryki, luksusowe domy, kościoły. To, że jest na niej wszystko, sprawia, że każdy kto przyjeżdża do Łodzi musi na niej być. Jej osobliwością i ostatnią modą jest największe w Polsce

skupisko pubów. Ulica Piotrkowska od początku swego istnienia nadaje miastu ton i niepowtarzalny koloryt.

PIŚMIENNICTWO

C i c h o ń s k a J., 1995, *Wartość turystyczna ulicy Piotrkowskiej w Łodzi*, praca magisterska w Katedrze Geografii Miast i Turyzmu UŁ, Łódź.

R y n k o w s k a A., 1970, *Ulica Piotrkowska*, Wyd. Łódzkie, Łódź.

S a l m J., W e s o ł o w s k i J., 1992, *Łódź. Przewodnik*, wyd. Zarządu Miasta Łodzi, Łódź.

R o s i n R. (red.), 1980, *Łódź – dzieje miasta*, PWN, Warszawa.

Dr Anita Wolaniuk
Katedra Geografii Miast i Turyzmu
Uniwersytet Łódzki
al. Kościuszki 21
90-418 Łódź

Wpłynęło:
7 września 1998 r.